

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2015. gada 27. martā Nr. 1-6/3
Uz 20.02.2015. Nr. 1-04/67-pav

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei Sanitai Osipovai**
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2014-36-01

Tiesībsarga birojā ir saņemts Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneses Sanitas Osipovas 2015. gada 20. februāra lēmums, ar kuru tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2014-36-01 „Par Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”, kas ierosināta, pamatojoties uz Maksima Kargina un Viktora Krasovicka (turpmāk arī – pieteicēji) konstitucionālajām sūdzībām. Ar minēto lēmumu tiesībsargs ir uzaicināts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem, pēc viņa ieskata, minētajā lietā varētu būt nozīme.

Izvērtējot lēmumam pievienotās konstitucionālās sūdzības, kā arī Saeimas atbildes rakstu, tiesībsargs sniedz šādu viedokli.

1. Komercedarbības atbalsta kontroles likums ir pieņemts 2014. gada 19. jūnijā un stājies spēkā 2014. gada 1. jūlijā. Ar šī likumu 8. pantu ir noregulēts līdz šim nacionālajās tiesībās nereglamentēts jautājums par atbalsta atmaksu pirms pakārtoto saistību izpildes komercsabiedrībām, kas nav kredītiestādes.

Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmā daļa nosaka: „Ja komercsabiedrība, kura nonākusi finansiālās grūtībās, saskaņā ar komercedarbības atbalstu regulējošiem normatīvajiem aktiem saņem atbalstu, tad no komercedarbības atbalsta piešķiršanas brīža līdz atbalsta sniegšanas beigām, ievērojot Eiropas Komisijas lēmumā vai nacionālajā normatīvajā aktā par atbalsta piešķiršanu noteikto un neatkarīgi no komercsabiedrības spēkā esošajām juridiskajām saistībām komercsabiedrībai ir aizliegts pildīt pakārtotās saistības (tai skaitā aizliegts atmaksāt aizdevumu, aprēķināt, uzkrāt vai

izmaksāt par šādu aizdevumu procentus vai citu atlīdzību) neatkarīgi no pakārtoto saistību nodibināšanas brīža.”¹ (turpmāk arī – apstrīdētā tiesību norma).

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk arī – Satversme) 105. pants paredz: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Tiesībsarga skatījumā, apstrīdētā tiesību norma ietilpst Satversmes 105.panta tvērumā. Pirmkārt, tiesības saņemt procentu maksājumus no noguldījuma iekļaujas īpašuma garantijā². Otrkārt, minētā tiesību norma paredz īpašuma tiesību ierobežojumu, kas no cilvēktiesību viedokļa ir vērtējama.

2. Pieteicēji uzskata, ka ar apstrīdēto likuma normu pieteicēju īpašums – ikmēneša procentu ienākumi par kapitāla lietošanu, ir atsavināti piespiedu kārtā. Faktu, ka īpašums ir atsavināts bezatlīdzības kārtībā, pieteicēju skatījumā, apliecina apstrīdētajā tiesību norma iekļautais noteikums, ka procenti ne tikai netiek izmaksāti, bet arī netiek aprēķināti un uzkrāti, kaut arī šī tiesību norma satur nosacījumus, pie kuriem nākotnē varētu tikt atjaunoti procentu maksājumi un izmaksāta pamata summa. Pieteicēji pēc būtības uzskata, ka likumdevējs nav ievērojis Satversmes 105.panta ceturtajā teikumā paredzēto procedūru, proti, nav pieņemts atsevišķs likums ar visām no tā izrietošajām prasībām.

Savukārt Latvijas Republikas Saeima (turpmāk arī – Saeima), uzskata, ka likumdevējs ar apstrīdēto tiesību normu ir vēlējis nevis atsavināt īpašumu, bet gan izmantot valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu, proti, apstrīdētā norma ir personai piederoša īpašuma kontroles pasākums. Saeima uzskata, ka apstrīdētā tiesību norma ir pieņemta saskaņā ar Satversmes 105.panta pirmo, otro un trešo teikumu, kas attiecīgi arī nosaka apstrīdētās tiesību normas satversmības pārbaudes metodoloģiju.

No minētā izriet, ka pieteicējiem un Saeimai ir atšķirīgi viedokļi, kurš Satversmes 105.panta teikums, proti, kura īpašuma tiesību ierobežošanas procedūra³ ir piemērojama attiecībā uz pieteicēju īpašumu. Proti, vai nu vispārējā, kuru reglamentē Satversmes 105.panta otrais un trešais teikums, vai arī speciālā - kuru reglamentē Satversmes 105.panta ceturtais teikums. Ņemot vērā minēto, tiesībsarga skatījumā, ir būtiski izvērtēt likumdevēja rīcības tiesiskumu no Satversmes 105. panta noteikumu viedokļa.

3. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir tiesības gan grozīt likumus, gan arī pieņemt jaunus likumus, kuros tiek ietvertas gan jaunākas, gan arī speciālas normas iepretim citām jau spēkā esošām tiesību normām. Šāda rīcības brīvība likumdevējam ir nepieciešama, lai mainīgajos sociālajos, ekonomiskajos un politiskajos apstākļos ar tiesību normu palīdzību visdažādākās tiesiskās situācijas noregulētu tā, ka tās

¹ Komercedarības atbalsta kontroles likuma 8. panta otrā daļa paskaidro, ka pakārtotās saistības šā panta izpratnē ir tiesības un pienākumi, tai skaitā aizdevuma procentu izmaksas pienākums, ko komercsabiedrībai rada aizdevums (neatkarīgi no noslēgtā darījuma veida) un kas aizdevējam, pamatojoties uz noslēgto darījumu ar komercsabiedrību, dod tiesības atprasīt aizdevumu pirms termiņa tikai komercsabiedrības maksātnespējas vai likvidācijas gadījumā un pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, taču pirms dalībnieku vai akcionāru prasījumu apmierināšanas.

² To arī apliecina līdzšinējā Satversmes tiesas judikatūra, sk. 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr.2010-60-01 17.1.punktu, 2009. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr.2009-09-03 15.punktu.

³ Īpašuma atsavināšana ir viens no īpašuma tiesību ierobežojumiem, sk. Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības K.Balodis, 105.panta komentārs, 475.lp.

atbilstu sociālajai realitātei. Vienlaikus likumdevējam, cita starpā ņemot vērā arī tiesiskuma principu, ir pienākums nodrošināt tiesību sistēmas iekšējo saskaņotību un harmoniju⁴.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas Pirmā protokola 1. panta otrā daļa paredz, ka īpašuma garantijas noteikumi, kas noteikti šī panta pirmajā daļā, neierobežo valsts tiesības pieņemt likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodu samaksu⁵. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka valstij ir zināma rīcības brīvība, lai noteiktu nepieciešamos pasākumus, ievērojot taisnīgu līdzsvaru starp indivīdu un sabiedrības interesēm⁶.

No minētā secināms, ka likumdevējam ir liela rīcības brīvība atkarībā no aktuālajiem sociāliem, ekonomiskiem un politikām procesiem valstī noteikt īpašuma tiesību ierobežojumu, kas skar indivīdu.

Satversme likumdevējam nenosaka striktus noteikumus, attiecībā uz kurām tiesiskajām attiecībām ir pieņemams vispārējais vai atsevišķais likums. Tas nozīmē, ka likumdevējam ir tiesības izvēlēties, kādu likumu ir nepieciešamas pieņemt ierobežojot īpašuma tiesības, izņemot tos gadījumus, kad pats likumdevējs ar speciālu (ietvara) likumu ir noteicis obligātu atsevišķa likuma pieņemšanas nepieciešamību. Kā konstitucionālajās sūdzībās ir minēts, Latvijas tiesību sistēmā attiecībā uz nekustamā īpašuma atsavināšanu likumdevējs ir pieņēmis Sabiedrības vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma atsavināšanas likumu, bet attiecībā uz kredītiestāžu atsavināšanu - Banku pārņemšanas likumu. Attiecībā uz cita veida īpašumu, t.sk. attiecībā uz tiesībām saņemt procentu maksājumus no noguldījuma, atsavināšanu likumdevējs nav pieņēmis speciālu (ietvara) likumu. Tas nozīmē, - lai arī Satversmes 105.pants neaizliedz likumdevējam atsavināt īpašumu ar atsevišķu likumu bez speciālā (ietvara) likumā noteiktas procedūras, tomēr, nepastāvot attiecīgajam speciālajam (ietvara) likumam, likumdevējam pastāv rīcības brīvība izvēlēties, kā tiek ierobežotas īpašuma tiesības – vai ar vispārēju tiesību nomu vai ar atsevišķu likumu.

Tiesībsarga skatījumā, šajā lietā ir konstatējams nepārprotams likumdevēja nodoms apstrīdētajā tiesību normā iestrādāt īpašuma tiesību ierobežojumus, kas pamatojas uz Satversmes 105.panta otro un trešo teikumu. To kopumā apliecina arī apstrīdētās tiesību normas saturs. Pirmkārt, jānorāda, ka ne apstrīdētā tiesību norma, ne arī likumdošanas procesa dokumenti⁷ nesatur tiešu norādi, kas liecinātu, ka tā ir pieņemta tikai attiecībā uz AS „Reverta” pakārtoto saistību subjektiem. Otrkārt, apstrīdētā tiesību norma ir abstrakta, tātad attiecās gan uz plašu neidentificējamu personu loku, kurām ir pakārtotās saistības ar komercsabiedrībām, kurām nākotnē varētu rasties finansiālās grūtības un kurām saskaņā ar komercdarbības atbalstu regulējošiem normatīvajiem aktiem var tikt piešķirts valsts atbalsts, gan uz personu loku, kurām ir pakārtotās saistības ar komercsabiedrībām, kurām apstrīdētās tiesību normas spēkā stāšanās brīdī jau ir piešķirts valsts atbalsts. Treškārt, pieteicēju tiesības rīkoties, t.sk. atgūt, ar aizdevumu netiek atņemtas, bet tikai tiek ierobežotas uz laiku - no komercdarbības atbalsta piešķiršanas brīža līdz atbalsta sniegšanas beigām.

⁴ Sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februārī sprieduma lietā Nr. Nr. 2011-11-01 12.punkts.

⁵ Sk. Eiropas Padomes izdevumu - Eiropas Cilvēktiesību Konvencija, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf, 29.lp.

⁶ Sk. ECT spriedums Agosi v. The United Kingdom 9118/80 p.52, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Projects/CAR_Serbia/ECtHR%20Judgements/English/AGOSI%20v%20THE%20UK%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf

⁷ Sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=1176/Lp11>

Apstrīdētā norma nerada šaubas par pakārtoto saistību subjektu tiesībām saņemt procenta maksājums no komercsabiedrības pēc valsts atbalsta sniegšanas beigām. Taču apstrīdētajā tiesību normā iekļautais noteikums par aizliegumu līdz atbalsta sniegšanas beigām pildīt pakārtotās saistības (tai skaitā aizliegts atmaksāt aizdevumu, aprēķināt, uzkrāt vai izmaksāt par šādu aizdevumu procentus vai citu atlīdzību) neatkarīgi no pakārtoto saistību nodibināšanas brīža gramatiski uztverams kā tāds īpašuma tiesību ierobežojums, kas pakārtoto saistību subjektiem liedz saņemt procentu maksājumus par aizdevumu līdz atbalsta sniegšanas beigām.

Līdz ar to ir vērtējams, vai attiecīgais ierobežojums ir attaisnojams, proti:

- 1) vai tas ir noteikts ar likumu;
- 2) vai tam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai tas ir samērīgs.⁸

4. Attiecīgais ierobežojums ir noteikts ar likumu. Lai arī var piekrist pieteicēju viedoklim, ka likumprojekta priekšlikums par apstrīdētās tiesību normas nepieciešamību ir ticis iesniegts Saeimā uz otro lasījumu ļoti lielā steigā, proti, 3 dienas pirms Komercedarbības atbalsta kontroles likuma pieņemšanas, kas no labas leģisprudences principa viedokļa ir vērtējams kā slikta prakse, tomēr nav konstatējams, ka, pieņemot Komercedarbības atbalsta kontroles likumu, ir pārkāpta likumdošanas procedūra. Pats galvenais, kā tas izriet no likumprojekta „Komercedarbības atbalsta kontroles likums” izskatīšanas otrajā lasījumā stenogrammas⁹, balsojums par attiecīgo likumprojektu, t.sk. par apstrīdēto tiesību normu, ir bijis vienbalsīgs un bez debatēm, kas rada pārliecību, ka Saeima nebūtu pieņēmusi atšķirīgu tiesisku regulējumu. Līdz ar to var atzīt, ka attiecīgā likumprojekta virzības steidzamība nav būtiski ietekmējusi pieņemto tiesisko regulējumu, t.sk. apstrīdēto tiesību normu.

5. Tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētajai tiesību normai ir leģitīms mērķis, un tas ir nepieļaut komercsabiedrībām, kuras saņēmušas vai plāno saņemt atbalstu, kas tiek piešķirts finanšu grūtībās nonākušām komercsabiedrībām, un kurām ir pakārtotas saistības, primāri veikt nevis saņemtā atbalsta atmaksu, bet gan pakārtoto saistību izpildi, kas ir pretrunā ar sabiedrības un nodokļu maksātāju interesēm¹⁰.

Tiesībsargs piekrīt arī Saeimas paustajam viedoklim, ka apstrīdētās normas mērķis cita starpā ir atbalsta veidā komercsabiedrībā ieguldīto finanšu līdzekļu lietderīga izmantošana sabiedrības vajadzībām un valsts attīstības nodrošināšanai, novēršot gadījumus, ka noteiktām komercsabiedrībām sniegtais atbalsts tiek izmatots atsevišķu personu interešu īstenošanai.

6. Konstatējot leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt ierobežojuma atbilstību samērīguma principam. Lai noskaidrotu, vai attiecīgais ierobežojums ir samērīgs, ir jāvērtē:

- vai izmantotie līdzekļi ir piemēroti leģitīma mērķa sasniegšanai;
- vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumīgas intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- vai labums, ko gūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem.

⁸ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20.maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 secinājumu daļu.

⁹ Sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/7575080C778CA041C2257D1E00272B50?OpenDocument>

¹⁰ Sk. likumprojekta „Komercedarbības atbalsta kontroles likums” izskatīšanas otrajā lasījumā stenogrammu <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/7575080C778CA041C2257D1E00272B50?OpenDocument>

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska¹¹.

6.1. Vērtējot, vai apstrīdētajā tiesību normā izraudzītais īpašuma tiesību ierobežošanas līdzeklis ir piemērots leģitīma mērķa sasniegšanai, jāņem vērā apstrīdētās tiesību normas noteikumi ir nesaraucjami saistīti ar Eiropas Savienības tiesībām, ko nepārprotami apliecina likumprojekta „Komerccarbības atbalsta kontroles likums” anotācija¹². Tā kā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā Latvijas Republikai ir jāpilda saistības, kas izriet no dalības Eiropas Savienībā (..) ¹³, tad ir būtiska nozīme Eiropas Savienības tiesību aktu saderībai ar nacionālo tiesisko regulējumu. Attiecīgi arī Eiropas Savienības tiesību noteikumiem ir noteicošā loma attiecībā uz apstrīdētajā tiesību normā izraudzīto īpašuma tiesību ierobežošanas līdzekli.

Visupirms ir jāņem vērā, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence pieņemt konkurences noteikumus (Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Savienības darbību (turpmāk arī – LESD) 3. panta 1. punkta „b” apakšpunkts), kas nepieciešami iekšējā tirgus darbībai, un ka šie noteikumi aptver arī valsts atbalstu (LESD 107. - 109. pants). Ja Eiropas Savienības institūcijām ir ekskluzīva kompetence konkrētā sektorā, tas nozīmē, ka vienīgi Eiropas Savienība var noteikt juridiski saistošus pasākumus. Dalībvalstis var to darīt autonomi tikai tad, ja to ir atļāvusi Eiropas Savienība, vai nolūkā īstenot Eiropas Savienības tiesību aktus.

LESD 107. panta 1.punkts paredz: „Ja vien Līgumi neparedz ko citu, ar iekšējo tirgu nav saderīgs nekāds atbalsts, ko piešķir dalībvalstis vai ko jebkādā citā veidā piešķir no valsts līdzekļiem un kas rada vai draud radīt konkurences izkropļojumus, dodot priekšroku konkrētiem uzņēmumiem vai konkrētu preču ražošanai, ciktāl tāds atbalsts iespaido tirdzniecību starp dalībvalstīm.”

Minētā līguma 107.panta 3.punkta „b” un „c” apakšpunkts nosaka kritērijus, kuros valsts atbalsts ir pieļaujams, t.sk. attiecībā uz apstrīdētajā tiesību normā paredzētajiem gadījumiem. Proti, par saderīgu ar iekšējo tirgu, tātad arī no valsts puses atbalstāmu, var uzskatīt:

- atbalstu, kas veicina konkrētu saimniecisko darbību vai konkrētu tautsaimniecības jomu attīstību, ja šādam atbalstam nav tāds nelabvēlīgs iespaids uz tirdzniecības apstākļiem, kas ir pretrunā kopīgām interesēm;

- atbalstu, kas veicina kāda svarīga projekta īstenojumu visas Eiropas interesēs vai novērš nopietnus traucējumus kādas dalībvalsts tautsaimniecībā.

Pēc būtības minētās tiesību normas paredz, ka valsts atbalsts ir izņēmuma pasākums, kas vispārīgās konkurences apstākļos nav pieļaujams, taču ir pieļaujams tikai tajos gadījumos, ja tas ir nozīmīgs dalībvalsts tautsaimniecībai, tātad arī dalībvalsts sabiedrībai, un nav pretrunā Eiropas Savienības kopīgām interesēm.

Būtiska nozīme ir LESD 108.panta noteikumiem, kas nosaka valsts atbalsta sniegšanas kārtības vispārīgos noteikumus, kā arī sankcijas, ja šī kārtība netiek ievērota.

Minētā līguma 108.panta 3.punkts nosaka, ka visi plāni piešķirt vai mainīt atbalstu ir jā dara zināmi Eiropas Komisijai (turpmāk arī – Komisija) laikus, lai Komisija varētu iesniegt savas piezīmes. Ja Komisija atzīst, ka, ievērojot 107. pantu, šādi plāni nav saderīgi ar iekšējo tirgu, tā nevilcinoties sāk 2. punktā paredzēto procedūru. Attiecīgā dalībvalsts nesāk īstenot pašas ierosinātos pasākumus, kamēr šī procedūra nav beigusies

¹¹ Sk. piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lieta Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu un 2004. gada 27.jūnija sprieduma lieta Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 3.punktu.

¹² Sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/D4BE0BA790FEEC45C2257CF30042671D?OpenDocument>

¹³ Sk. Satversmes tiesas 2004. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2004-01-06 7. punktu.

ar galīgo lēmumu. Savukārt LESD 108.panta 1.punts paredz, ka Komisija, sadarbojoties ar dalībvalstīm, pastāvīgi pārskata visas atbalsta piešķiršanas sistēmas, kas pastāv šajās valstīs. Tā iesaka šīm valstīm attiecīgus pasākumus, kas vajadzīgi sakarā ar iekšējā tirgus pakāpenisku attīstību vai darbību.

No šī tiesiskā regulējuma izriet, ka nozīmīga lomu valsts atbalsta piešķiršanā un administrēšanā dalībvalstīs ir Komisijai un tās pieņemtajiem lēmumiem un citiem tiesību aktiem¹⁴.

Bez Komisijas pieņemtajiem lēmumiem konkrētās valstīs atbalsta tiesību jomā, it īpaši kopš 2008. gada finanšu krīzes, tā izdod arī paziņojums, kuros sniedz pamatnostādnes un vadlīnijas, kas dalībvalstīm ņemamas vērā, vērtējot Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Savienības darbību 107. pantā noteikto saderību ar iekšējo tirgu. Minēto paziņojumu juridiskais pamatojums ir LESD 107. pants.

Lai arī Komisijas izdotie paziņojumi nav uzskatāmi par Eiropas Savienības normatīvo tiesību aktu, tomēr Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka LESD 107. panta 3.punkta piemērošanas mērķiem Komisijai ir plaša novērtējuma brīvība, kuras īstenošana ietver sarežģītu ekonomisku un sociālu novērtējumu, kas ir jāveic Eiropas Savienības kontekstā. Lai to izmantotu, Komisija, izdodot tiesību aktus, var pieņemt tādus indikatīvus noteikumus kā paziņojumi, ja vien šie noteikumi nav pretrunā Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Savienības darbību normām. Komisija, pieņemot rīcības noteikumus valsts atbalsta pasākumu piemērošanai un ar to publicēšanu paziņojot, ka turpmāk šie noteikumi tiks piemēroti ar tiem saistītajos gadījumos, pati ierobežo novērtējuma brīvības izmantošanas iespējas un nevar atkāpties no šiem noteikumiem, ja vien tā nevēlas attiecīgā gadījumā tikt sodīta par tādu vispārējo tiesību principu kā vienlīdzīgas attieksmes princips vai tiesiskās palāvības aizsardzības princips pārkāpumu. Tādējādi specifiskajā valsts atbalsta jomā Komisijai ir saistoši tās pieņemtie pamatprincipi un paziņojumi, ciktāl tie atbilst Līguma normām un dalībvalstis tos ir atzinušas. Savienības tiesai ir jāpārbauda, vai Komisija ir ievērojusi noteikumus, kurus tā ir pieņēmusi¹⁵. Tāpat, piemēram, Eiropas Savienības Vispārējā tiesa 2012.gada 10.jūlija spriedumā lietā T-304/08 ir atsaukusies uz Komisijas paziņojumos izklāstītajām pamatnostādnēm kā nozīmīgu tiesību aktu, kas regulē Komisijas un dalībvalstu attiecības valsts atbalsta tiesību jomā¹⁶.

No minētā izriet, ka Komisijas paziņojumos iekļautā informācija pēc būtības nosaka LESD 107. panta piemērošanas nosacījumus, kas primāri ir saistoši pašai Komisijai. Vienlaicīgi Eiropas Savienības Tiesa ir akceptējusi, ka Komisija ar šiem paziņojumiem var pamatot savus lēmumus individuālajās lietās, kas savukārt nozīmē, ka Komisijas paziņojumos iekļautā informācija jebkurai dalībvalstij ir būtiska, jo tikai uz tajos iestrādāto principu pamata ir iespējams pienācīgi un vienoti realizēt LESD 107.panta noteikumus, tādējādi arī nodrošinot attiecīgās dalībvalsts sabiedrības un visas kopienas intereses.

¹⁴ Komisijas kompetenci valsts atbalsta tiesību jomā detalizētāk reglamentē Padomes 1999. gada 22. marta Regula (EK) Nr. 659/1999, ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus Līguma par Eiropas Savienības darbību 108. panta piemērošanai, sk. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1426074866853&uri=CELEX:01999R0659-20130820>

¹⁵ Eiropas Savienības Vispārējās tiesas 2014. gada 8. aprīļa sprieduma lieta T-319/11 *ABN Amro Group NV* pret Eiropas Komisiju, 27.-29.punkts, sk. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30ddf229c4d032bd4f348437dbcb8f2e7a2f.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuPb3z0?text=&docid=161989&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=28253>

¹⁶ Sk. sprieduma 85., 88. punktu, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=124923&mode=lst&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=LV&cid=10883>

Līdz ar to, lai arī formāli šādi noteikumi nesaista dalībvalstis, tomēr no lojālas sadarbības pienākuma (LESD 4. panta 3. punkts), kurš ir saistošs dalībvalstu iestādēm, izriet, ka dalībvalstij ir jāņem vērā Komisijas noteiktie valsts atbalsta pasākumi, t.sk. Komisijas paziņojumos noteiktie pasākumi. Tādējādi Komisijas paziņojumos iestrādāto principu iestrādāšana nacionālajos normatīvajos aktos ir atzīstama par tiesisku un efektīvu rīcību, kas attiecīgi dod pamatu secināt, ka izraudzītais līdzeklis ir pieļaujams izvirzītā mērķa sasniegšanai.

Saeima ir vērsusi uzmanību uz vairākiem Komisijas paziņojumiem, kas gan tieši, gan netieši attiecināmi uz apstrīdētajā tiesību normā iestrādāto īpašuma tiesību ierobežojumu. Būtiski ir ņemt vērā, ka apstrīdētajā tiesību normā ir iestrādāti divi Komisijas paziņojumos norādītie principi - sloga sadales princips un bezrūpīgas rīcības riska novēršanas princips, kas, tiesībsarga skatījumā, nodrošina iespēju rast taisnīgu līdzsvaru starp indivīdu un sabiedrības interesēm. Uz šo principu nostādnēm ir balstījusies arī Satversmes tiesa lietā Nr. 2010-71-01¹⁷.

6.2. Tiesībsargs piekrīt Saeimas paustajam viedoklim, ka leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar vienpusēju atkāpšanos no pakārtotajām saistībām. Šāds līdzeklis nepārprotami novēstu komercsabiedrību līdz maksātspējas procesam, kura rezultātā labākajā gadījumā tiktu atgūti valsts atbalstā ieguldītie finanšu līdzekļi, taču maz ticama ir pakārtoto saistību turētāju iespēja atgūt pat aizdevuma summu.

Saeima paskaidrojuma rakstā norāda, ka apstrīdētā tiesību norma neliedz pēc tam, kad atbalsta sniegšana izbeigta, likuma noteiktajā kārtībā izmaksāt pieteicējiem procentu maksājumus, kas viņiem pienākas arī par atbalsta sniegšanas laiku. Šobrīd attiecīgu noteikumu Komercedarbības atbalsta kontroles likums neparedz. Taču to ir iespējams īstenot uz pušu vienošanās pamata Civillikumā noteiktajā kārtībā pēc piešķirtā atbalsta atgūšanas. Tiesībsargs neredz šķēršļus attiecīgās kārtības realizācijai, to līdzsvarojot ar apstrīdētajā tiesību normā noteikto īpašuma tiesību ierobežojumu pēc valsts atbalsta atgūšanas, īpaši ņemot vērā apstākli, ka sabiedrības interese – atgūt ieguldītos naudas līdzekļus, būs apmierināta.

Var piekrist pieteicēju paustajai nostājai, ka apstrīdētajā tiesību normā iekļautais noteikums par aizliegumu līdz atbalsta sniegšanas beigām aprēķināt, uzkrāt vai izmaksāt par aizdevumu procentus vai citu atlīdzību, nozīmē arī to, ka komercsabiedrības grāmatvedībā netiks atspoguļoti procenti par ierobežojuma periodu, taču jāņem vērā, ka tieši šāds risinājums ir būtisks pēc iespējas ātrākai ar valsts atbalstu ieguldīto līdzekļu atgūšanai. Procentu maksājumu uzkrāšana ietekmētu komercsabiedrības finanšu plūsmu, proti, komercsabiedrībai būtu jāpalielina noteiktā periodā izmaksas, kas tieši ietekmētu sasniedzamo mērķi.

No Saeimas paskaidrojuma raksta izriet, ka Eiropas Komisijas formulējumi 2010.gada 15.septembra lēmuma C 26/2009 attiecībā uz valsts atbalstu sakarā ar AS „Parex banka” restrukturizāciju, AS „Parex banka” restrukturizācijas plānā, kā arī 2014.gada 9.jūlija lēmumā par valsts atbalstu SA.36612-2014/C, ko Latvija ieviesusi attiecībā uz „Parex banka”, īstenoja sloga sadales principu attiecībā uz AS „Reverta”, un saskaņā ar to AS „Reverta” pakārtotajiem kreditoriem nepienākas subordinēto aizdevumu atmaksa, kā arī procentu maksājumi, kamēr valsts atbalsts nav atmaksāts valstij. Tāpat Saeima ir atsaukusies uz Eiropas Komisijas 2014. gada 9. jūlija lēmumā par valsts atbalstu SA.36612-2014/C, kas vairākos punktos paredz Latvijai pienākumu nodrošināt, ka AS „Reverta” neizmaksā ne pakārtoto aizdevumu pamatsummu, ne procentus

¹⁷ Sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-0119.punktu.

pakārtotajiem kreditoriem, kas nav Latvijas valsts vai Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka.

Arī no minētajiem Eiropas Komisijas lēmumu noteikumiem izriet, ka sloga sadales princips neaizliedz pakārtoto aizdevumu kreditoriem izmaksāt procentus par periodu, kad tika sniegts atbalsts, izmaksāt pēc tam, kad attiecīgais valsts vai Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas atbalsts tiek atgūts, tādējādi arī apmierinot visas sabiedrības interesi.

6.3. Labums, ko gūst sabiedrība, ar apstrīdēto tiesību normu, tiesībsarga skatījumā, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem.

Pirmkārt, ir jāņem vērā, ka ar valsts atbalstu tiek pasargāta attiecīgā komercdarbības nozare no ekonomiskas krīzes satricinājuma, kas attiecīgi novērs nelabvēlīgu seku iestāšanos attiecībā uz visu sabiedrību kopumā. Pretējs iznākums var būt kaitējums sabiedrībai un valsts ekonomikai. Turklāt konkrētas komercsabiedrības maksātspējas rezultātā pakārtoto saistību subjekti ciestu neizbēgamus zaudējumus – negūtu vispār procentu maksājumus no aizdevuma, kā arī visticamāk neatgūtu pat daļu no aizdevuma.

Otrkārt, ar apstrīdēto tiesību normu ir paredzēts pēc iespējas ātrāk atgūt visus valsts ieguldītos naudas līdzekļus, tādējādi veicinot sabiedrības labklājību. Vienlaicīgi ar apstrīdēto tiesisko regulējumu valsts samērīgi izpilda pozitīvo pienākumu - veicina pakārtoto saistību subjektu intereses, saglabājot ne tikai iespēju atgūt aizdevumu, bet arī nākotnē turpināt gūt peļņu no tā.

Treškārt, vērtējot indivīdam nodarītos zaudējumus, būtiski ņemt vērā, ka jebkurai personai, nodibinot pakārtotās saistības, ir jāapzinās un jāzina ievērojamais šādu darījumu biznesa risks, kas satur arī potenciālu īpašuma tiesību ierobežojumu vai pat zudumu, komercdarbības rezultātā. Cita starpā pakārtoto saistību subjektiem ir jāzina un jāapzinās, ka īpašuma tiesības var tikt ierobežotas ar likumu, it īpaši gadījumos, ja komercsabiedrībai ir sniegts valsts atbalsts atbilstoši Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Savienības darbību 107. panta noteikumiem.

Attiecībā uz konstitucionālajās sūdzībās aprakstītajām pieteicēju situācijām, tiesībsargam nerodas šaubas par faktu, ka Latvija ir sniegusi valsts atbalstu AS „Parex banka”, savukārt pēc tās reorganizācijas arī AS „Citadele banka” un AS „Reverta”¹⁸. Par šo faktu lietā arī nav strīda. Līdz ar to nepastāv šaubas, ka minēto uzņēmumu saimnieciskās darbības nostabilizēšanai, kā arī Latvijas tautsaimniecības, īpaši finanšu sektora stabilitātes vārdā, Latvija ir ieguldījusi valsts budžeta līdzekļus, tātad visu nodokļu maksātāju nodokļos samaksātos naudas līdzekļus. Tas savukārt liecina par sabiedrības un visu nodokļu maksātāju objektīvu interesi atgūt attiecīgos naudas līdzekļus, lai tos pēc iespējas ātrāk varētu novirzīt citu valsts funkciju izpildei. Pie šādiem apstākļiem, tiesībsarga skatījumā, likumdevējam bija pamats ne tikai apsvērt nepieciešamību vispārīgi ierobežot privātpersonu, kas ir veikuši ieguldījumus komercsabiedrībās, kuras saņēmušas valsts atbalstu, īpašuma tiesības, bet arī pienākums tās ierobežot arī attiecībā uz AS „Reverta” pakārtoto saistību subjektiem, tādējādi nodrošinot visas sabiedrības labklājības intereses.

¹⁸ Tiesībsarga pārliecība ir balstīta gan uz Satversme tiesas 2011. gada 19. oktobra spriedumā lietā Nr.2010-71-01 1.2.-1.6.punktā izklāstītajiem faktiskajiem apstākļiem, gan uz konstitucionālās sūdzībā, gan arī uz Saeimas atbildes rakstā pausto nostāju. Šādu faktu apstiprina arī Eiropas Komisija, sk., piemēram, Eiropas Komisijas paziņojumu Nr. 2014/C 147/07, http://publications.europa.eu/resource/cellar/8b0d7611-dcc5-11e3-8cd4-01aa75ed71a1.0013.03/DOC_1

7. Ievērojot visus minētos apsvērumus, tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētā tiesību norma atbilst Satversmes 105.pantam. Taču, kā jau tika minēts, konkrētajā gadījumā ir piemērojamas arī Eiropas Savienības tiesības, līdz ar to, lai šī lieta tiktu izspriesta vispusīgi, pilnīgi un objektīvi, tiesībsarga skatījumā, Satversmes tiesai ir jāapsver nepieciešamība uzdot Saeimas minētos jautājumus Eiropas Savienības Tiesai. Šādu nepieciešamību tiesībsargs pamato ar to, ka šobrīd Eiropas Savienības Tiesā ir ierosināta lieta C-526/14¹⁹ pēc Slovēnijas Republikas Konstitucionālās tiesas lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu cita starpā par jautājumiem, kas skar Komisijas paziņojumos norādīto noteikumu juridisko nozīmi, kā arī par Eiropas Savienības tiesībās regulēto valsts atbalsta tiesību saderību ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17.panta 1.punktā nostiprinātajām īpašuma tiesību garantijām.

Ja Satversmes tiesa izlems uzdot jautājumus Eiropas Savienības Tiesai, būtu apsverama arī nepieciešamība uzdot jautājumu par Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8. pantā noteikto īpašuma tiesību ierobežojumu atbilstību Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17. panta 1.punktam, kas nosaka līdzīgas īpašuma tiesību garantijas kā Satversmes 105.pants, proti: „Ikvienai personai ir tiesības uz īpašumu, kas iegūts likumīgi, tiesības to lietot un atsavināt, kā arī tiesības attiecībā uz to dot rīkojumu savas nāves gadījumam. Nevienam nedrīkst atņemt īpašumu, ja vien tas nav jādara sabiedrības interesēs, kā arī gadījumos un apstākļos, kuri ir paredzēti tiesību aktos, ar noteikumu, ka par zaudējumiem laikus izmaksā taisnīgu kompensāciju. Īpašuma izmantošanu var noteikt ar tiesību aktiem, ciktāl tas nepieciešams vispārējās interesēs.”

Ar cieņu,

tiesībsargs

Koņuševskis 67686768

J.Jansons

¹⁹ Sk. informāciju par ierosināto lietu,

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30ddb839c33cafc0421bba42fd44327256b0.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuPb3z0?docid=162405&mode=req&pageIndex=7&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=LV&cid=557129>

